

Asia: VN/10164/2019

Lausuntopyyntö vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksesta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esitetään lisättäväksi uusi 2 momentti pykälään 4 a § Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Selkiyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin rajoavien rajoitusten rajanvetoa? Jos ei, miten säännöstä tulisi muuttaa?

Säädösehdotus on riittävä.

2. Esitetään säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Lastensuojelun sosiaalityöntekijällä tulee olla aikaa hoitaa asiakasperheen asioita ja tavata asiakkaana olevaa lasta. Lasten asiat ovat myös erittäin vaativia ja asioiden/verkostojen hoitaminen vie paljon aikaa. Asiakasmäärän rajausta on tähän paras keino. Tästä näkökulmasta vielä parempi olisi, jos lasten määrä työntekijää kohden olisi pienempi, esimerkiksi 25 lasta.

3 a. Vastaavatko 15 §:n täsmennykset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

3 b. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

-

4. Ehdotuksessa esitetään säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta voimassa olevan lastensuojeluasian vireille tulon sijaan. Tavoitteena on, että tämä vahvistaisi sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin ensisijaisuutta. Onko ehdotettu sääntely tarkoituksenmukainen asetetun tavoitteen kannalta?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4

-

5. Ehdotuksessa esitetään lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä säätämistä. Mitä käytännön vaikutuksia tällä sääntelyllä olisi?

On selkeää säätää laissa täsmällisesti asiakkuuden päättymisestä. Tämä on asiakkaan oikeustuvan kannalta perusteltua.

6 a. Arvioitko ehdotetun säädöksen johtavan käytännössä avohuollon palvelujen kehittämiseen?

Kyllä pääosin

6 b. Miten arvioitte tämän tavoitteen toteutuvan ehdotetun säännöksen avulla?

Vaikka matalakynnyksiset peruspalvelut ovat ensisijaisia, on kuitenkin mietittävä, kuinka paljon avohuollon tukitoimin voidaan tehdä vaikeassa tilanteessa olevien lasten ja nuorten hyväksi (esim. nuorten henkirikokset) Vanhempien tuen tarve tulee myös huomioida. He saattavat tarvita esimerkiksi psykoterapiaa, jotta selviytyisivät itse vaikeassa tilanteessa ja pystyisivät tukemaan lapsiaan ja nuoriaan riittävästi (esim. perhesurmat).

7. Sijaishuoltopaikan valintaa koskevaa sääntelyä ehdotetaan täsmennettävän. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi aina arvioida yksilöllisesti lapsen etu, lapsen tarpeita vastaava kuntoutuksellinen osaaminen ja lapsen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja muun opetuksen sekä siihen tarvittavan tuen varmistaminen. Millaisia vaikutuksia näette ehdotetulla sääntelyllä olevan sijaishuoltopaikan valintaan ja sitä koskevaan päätöksentekoon? Onko pykälän sääntely asetettujen tavoitteiden näkökulmasta riittävä?

Lapsen edun huomiointi on ensisijainen sijaishuoltopaikan valinnassa. Esitys parantaa huomattavasti nykyistä tilannetta. Onko pykälän sääntely kuitenkin riittävää? Ongelmana on laitospaikkojen riittämättömyys. Yksiköitä olisi oltava erilaisiin lapsen ja nuoren tarpeisiin, kuten päihdekäyttö-, väkivalta- ja traumaongelmiin. Traumataustaisille ei ole sopivia paikkoja tarjolla tällä hetkellä. Perhehoidossa ei ole yleensä riittävää osaamista.

8. Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen tukemista ehdotetaan vahvistettavan erityisesti sijaishuollon aikana (49 a §, 50 §, 52 a §, 57 § ja 60 d §). Miten ehdotettu sääntely vastaa lapsen sijaishuollon aikaiseen tuen tarpeeseen perusopetuksen ja toisen asteen tutkinnon suorittamisessa?

Parantaa lasten koulutuksen toteutumista ja tiivistää oppilaitosten ja lastensuojelun välistä yhteistyötä.

9 a. Onko 49 a §:n sääntely vaativasta sijaishuollosta tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä pääosin

9 b. Mitä käytännön vaikutuksia ehdotuksella olisi?

Parantaisi selvästi toteutuessaan sijaishuollossa olevien lasten kuntoutumista normaaliin elämään. Erityisesti tarvitaan lasten ja nuorten traumojen hoitoa, päihde- ja mielenterveyskuntoutusta sekä neuropsykiatristen ongelmien tutkimusta ja hoitoa. Kuntoutus ehkäisee rikoksilla oireilua ja hyödyttäisi myös niitä, jotka myöhemmin saattavat tulla asiakkaisiksi yhdyskuntaseuraamuksiin tai vankilaan.

10. Selkeyttääkö ehdotettu muotoilu erityisen huolenpidon jakson hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 10

Esityksessä on avattu uudella ja perusteellisemmalla tavalla erityisen huolenpidon jakson ja tuen sisältöä. Pidempi jakso mahdollistaa kuntouttavan työn ja tarpeen mukaiset integroidut päihde- ja mielenterveyspalvelut. Pidempi jakso katkaisee paremmin myös päihde- ja väkivaltakierteen ja ehkäisee rikosten tekemistä.

11 a. Vastaako ehdotettu muotoilu näihin tavoitteisiin?

Kyllä

11 b. Millaisia vaikutuksia erityisen huolenpidon jakson pidentämisellä olisi?

Jakson pidentäminen on merkittävää, koska se vahvistaa tavoitteellisen kuntoutustyön mahdollisuuksia, esimerkiksi päihde- ja mielenterveystyötä. Pidempi jakso antaa sijaishuollossa olevalle lapselle paremmat mahdollisuudet hoitoon ja kuntoutukseen (edellyttäen, että lapsen tarvitsemat hoito- ja tukitoimenpiteet ovat saatavilla ja henkilöstö on riittävän koulutettua ja kokenutta).

12. Erityisen huolenpidon jakson päätöksenteko: Millaisia vaikutuksia olisi nykyisen päätöksentekorakenteen (30 + 60 vrk) muuttamisella siihen, että jatkossa yksi päätös mahdollistaisi enemmillään 90 vuorokauden erityisen huolenpidon jakson ja sen jälkeen tarvittaessa enimmillään toisen 90 vuorokauden jakson?

Voidaan suunnitelmallisesti pidemmällä tähtäimellä tukea ja kuntouttaa lasta tarpeenmukaisilla toimilla. Tarvittaessa jakso voidaan lopettaa aikaisemmin.

13. Onko ehdotettu erityisen huolenpidon asumisyksiköiden henkilöstöresurssi (59 a §) riittävä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 13

-

14 a. Onko ratkaisu tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

14 b. Mitä vaikutuksia sillä olisi?

Nykyiset odotusajat erityisen huolenpidon jaksoille ovat kestämättömän pitkiä, johtuen siitä, että erityisen huolenpidon paikkoja on riittämättömästi. Erityisen huolenpidon paikkoja tulee olla riittävästi ja eri puolilla maata. Tässä on huomioitava läheisnäkökulma (tapaamismatkojen pituus ja kustannukset sekä läheisten ajankäyttö). Paikkojen riittävyyttä tulee seurata valtakunnallisesti.

15. Miten 11 luvun säännökset rajoituksista toteuttavat sijaishuollossa olevien lasten perus- ja ihmisoikeuksia?

Rajoitustoimenpiteiden tulee olla selkeästi säänneltyjä, tarkkarajaisia ja niistä on tehtävä asianmukaiset kirjaukset. Kaikki rajoitukset tulee tehdä lapsia ja nuoria kunnioittaen. Yhdenvertainen kohtelu sukupuolesta riippumatta. On ollut havaintoja siitä, että tytöille saatetaan asettaa tiukempia rajoituksia kuin pojille, esimerkiksi vaatetuksen suhteen.

63 § Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

Ehdotetut säännökset selkeyttävät tilannetta, esimerkiksi tilannekohtaisessa päihteiden hankintatilanteessa.

Päätöksen tiedoksianto välittömästi viranomaiselle parantaa lapsen oikeusturvaa, rajoitustoimenpiteiden seuranta ja valvontaa laitoksissa.

Tulisi kuitenkin selkiyttää menettelyä tilanteessa, jossa rajoitustoimenpiteitä tehdään kiireellisesti esimerkiksi viikonloppuna, jolloin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ei ole tavattavissa.

65 § Aineiden ja esineiden haltuunotto

Laittomien huumausaineiden ym. muiden esineiden haltuunotosta laitoksissa tulee tehdä selkeät yhtenäiset ohjeet eri toimijoille.

Miten haltuun otettujen esineiden suhteen tulee menetellä silloin, kun eri viranomaisilla ei ole lakiin perustuvaa velvoitetta palauttaa niitä asianosaisille sijaishuollon päättyessä? Esimerkiksi jos lapselta löytyy huumausaineita, onko tarpeen ilmoittaa henkilön tietoja eteenpäin poliisille vai onko mahdollista ilmoittaa anonyyminä tai muutoin hävittää huumeet? Mitkä olisivat keinot suojella lasta hänen tulevaisuuttaan ajatellen?

66 § Henkilöntarkastus

Tarpeellinen lisäys. Henkilötarkastuksen tarve on selostettava lapselle selkokielisesti, tarvittaessa tulkkausta käyttäen. Esimerkiksi kadulla ollessaan lapsi voi pitää teräesineitä mukanaan vedoten omaan turvallisuuteensa. Hänen tulee ymmärtää, että niiden poisto tehdään sekä laitoksen ja siellä olevien lasten ja nuorten että myös hänen itsensä turvallisuuden vuoksi.

68 § Kiinnipitäminen

Hyvä, että selvitys kiinnipidoista on tehtävä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Laitoskohtaisesti tulleet tapaukset selventävät myös sitä, onko lapsi mahdollisesti tarpeenmukaisessa oikealaatuisessa paikassa sijoitettuna vai onko tarpeen lapsen edun kannalta vaihtaa muuhun hoidollisempaan paikkaan esimerkiksi päihteiden käytön ollessa hallitsematonta. Lisää lapsen oikeusturvaa ja valvontaa rajoitustoimenpiteiden käytössä.

69 § Liikkumisvapauden rajoittaminen

Välttämätön uudistus erityisesti päihdekierteessä olevien lapsen suojelemiseksi ja riittävän pitkän tarpeenmukaisen hoidon ja kuntoutuksen toteuttamiseksi, sijoituksen aikaisen opetuksen, ulkoilun ja muun harrastustoiminnan varmistamiseksi sekä rajoitustoimenpiteiden valvomiseksi.

Liikkumisvapauden rajoittamiseen tulee liittää terapeuttisia keskusteluja, koska esimerkiksi "hatkaamiseen" ei välttämättä liity päihteitä vaan psyykkistä oireilua, ahdistusta tai itsensä vahingoittamista.

69 a § Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

Tarpeellinen lisäys. Ns "hatkat" käytännössä voivat venyä hyvinkin pitkään, kun ei ole selvä marssijärjestys, kuka/ketkä ovat velvollisia etsimään lasta ja palauttamaan hänet laitokseen. Esimerkiksi päihdekierteessä oleva lapsi katoaa monesti "maan alle" ja "luukkuihin", mikä tekee lapsen löytämisen ja palauttamisen laitokseen erityisen haasteelliseksi. Tämän vuoksi ennakkolliset toimenpiteet, kuten lapsen sijoittaminen oikeaan aikaan tarpeenmukaiseen paikkaan ja valvonnan suunnittelu etukäteen on ensiarvoisen tärkeää. Vielä on liian yleistä, että yritetään esimerkiksi vaikeista päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiviä lapsia sijoittaa, ei niinkään tarpeenmukaiseen, vaan hinnaltaan halvimpaan laitokseen.

Vanhemmat tai muut huoltajat tarvitsevat myös tiedon lapsen poistumisesta luvatta laitoksesta.

70 § Eristäminen

Eristämistarpeiden ilmaantuessa, tulee selvittää myös, onko lapsi oikeassa paikassa tarpeenmukaisessa sijoituksessa.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Erilliset päätökset vahvistavat lasten oikeusturvaa.

17 a. Toteuttaako säännös tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

17 b. Millaisia vaikutuksia ehdotetulla 71 §:ssä säädetyillä erityisillä rajoituksilla näette olevan lapsen päihdehoidon ja -kuntoutuksen toteuttamiseen?

Lapselle on kerrottava jo etukäteen, ennen sijoittamista, että ko laitoksessa on erityisiä rajoituksia, jotka ovat pidemmälle meneviä kuin lastensuojelulaitoksessa. Lapsen oikeusturvan kannalta on ehdottoman tärkeää kirjata rajoitustoimenpiteet mahdollisimman tarkasti. Selkeyttää ja edesauttaa tavoitteellisen päihdehoidon ja kuntoutuksen toteuttamista ja yhteyden katkaisemista haitallisiin kontakteihin (esim. huumekaupankäynti). Esimerkiksi erityisesti kehon tarkastuksissa on ilmennyt villiä käytäntöä ja lainvastaisuutta. Ohjeistusta tarvitaan siihen, mitä tarkastus tarkoittaa, ts mitä voi tehdä ja mitä ei. Lastensuojelulain osalta tulee tehdä Lastensuojelulain soveltamisopas samalla tavalla kuten STM on julkaisussut sosiaalihuoltolain osalta ja päivittää sitä tarpeen mukaan. Näin pystytään auttamaan lain soveltajia tehtävissään, kun varsinaista koulutusta ei ole aina riittävästi saatavilla.

18. Miten 69 a §:ssä ehdotetut muutokset mahdollistavat luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen?

Täsmennykset ovat tarpeellisia. Olisi tarpeen selkeyttää työnjakoa eri toimijoiden välillä, kuten poliisin virka-avun antamisen säädökset.

19. Miten tehokkaasti ehdotettu 73 §:n mukainen säännös toteuttaa eristämisen täytäntöönpanon valvontaa?

Tietoisuus toimenpiteistä lisääntyy, ovatko toimenpiteet lainmukaisia ja millaisissa asioissa eristämisiä tapahtuu. Valtakunnallisella seuraamisella ja tilastoinnilla ehkäistään mielivaltaa. Olennaista on myös, että lomakkeet ovat yhdenmukaisia valtakunnallisesti. Myös Aluehallintovirastolta tarvitaan yhdenmukainen ohjeistus valtakunnallisesti.

20. Miten tehokkaasti ehdotettu 74 §:n säännös kirjaamisvelvoitteesta ja toimittaminen kuukausittain aluehallintovirastoon toteuttaa rajoitustoimenpiteiden valvontaa?

ilmoitusvelvollisuus valvontaviranomaiselle mahdollistaa seurannan ja käytäntöjen yhtenäistämisen koko maan alueella. Vähentää perusteettomia eristämisiä ja mielivaltaa. Resurssisyys eivät riitä perusteeksi. Rajoitustoimenpiteistä tulee julkaista säännöllisesti tilastotietoja siten, että valtakunnallinen seuranta ja valvonta on mahdollista.

21. Ovatko ehdotetut jälkihuollon sisältöä koskevat täsmennykset riittäviä?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 21

Täsmennykset ovat erittäin tärkeitä ja parantavat jälkihuollossa olevien oikeusturvaa ja palvelujen saantia.

Nuori ei voi nyt jatkaa perhehoidossa täytettyään 18 vuotta. Pitäisi mahdollistaa, että nuori halutessaan ja perheelle niin sopiessa voisi jatkaa perhehoidossa myös 18 vuotta täytettyään.

22. Ehdotetaan säädettäväksi uusi laki valtion lastensuojelulaitoksista ja täsmennettävän valtion lastensuojeluyksiköiden tehtäviä vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroituna palveluna. Valtion lastensuojeluyksiköiden tehtävänä olisi vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroidun palvelun, erityisen huolenpidon sekä lastensuojelun jälkihuollon järjestäminen. Vastaisiko ehdotetun lain 2 § vaativan sijaishuollon tarpeisiin?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 22

23 a. Pykälä x tai pykälät x-x §:t ovat hyvät ehdotetussa muodossa.

23 b. Muutosehdotus pykälään x:

68 § 4 mom lisäys: Sosiaalityöntekijän olisi arvioitava ja tehtävä suunnitelma yhdessä lapsen ja sijaishuoltoapaikan sekä mahdollisuuksien mukaan vanhempien TAI MUUN HUOLTAJAN kanssa,

69 a § lisäysehdotus: Lapsen vanhemmille tai muille huoltajille on tarvittaessa ilmoitettava lapsen laitoksesta luvatta poistumisesta.

23 c. Muutosehdotus pykälän x perusteluihin:

49 a § lisäys yksityiskohtaisiin perusteluihin: Sekä uhrin että tekijän väkivalta- ja uhrikokemukset. (Sama henkilö on voinut olla sekä tekijä että uhri.)

Mattila Yrjö
Suomen sosiaaioikeudellinen seura ry